

Den ojämlika äldreomsorgen

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Inledning	4
Äldreomsorgen i Sverige	5
Utvecklingen inom äldreomsorgen	7
Antalet äldreomsorgsinsatser har ökat	7
Andelen som får äldreomsorg har dock minskat	8
Orsaker till att en minskad andel får äldreomsorg	8
50 procent högre kostnader för äldreomsorg på 10 år	10
Skillnader mellan landets kommuner	11
Stora skillnader i andelen äldre med äldreomsorg	11
Olika insatser av äldreomsorg är inte substitut för varandra	12
Skillnader i genomsnittsålder bland den äldre befolkningen förklarar lite av skillnaden i äldreomsorgsinsatser	13
Olikheter i socioekonomisk profil verkar ha en viss förklaringsgrad vad gäller skillnader i äldreomsorgsinsatser	14
Sammanfattning och slutsatser	16
Vårdföretagarnas förslag	17
Bilaga	18

Den ojämlika äldreomsorgen

Författare: Björn Arnek och Anna Bergendal

Layout: Elin Oskarsson

Kontakt: bjorn.arnek@vardforetagarna.se
anna.bergendal@vardforetagarna.se

Sammanfattning

Under många år har andelen personer som får äldreomsorgsinsatser bland befolkningen 80 år och äldre minskat i landet som helhet – både när det gäller plats i särskilt boende och hemtjänst. Enligt Vårdföretagarnas bedömning är att den främsta orsaken en allt strängare behovsbedömning i kommunerna. Flera olika faktorer tyder på att detta är fallet. Exempelvis stor brist på äldreboenden och kortare vistelsetider på äldreboenden.

En central fråga är om möjligheterna att få äldreomsorgsinsatser är likvärdiga oavsett var i landet man bor. Svaret är att skillnaderna mellan kommunerna är stora. I 19 kommuner hade över 32 procent av befolkningen 80 år och äldre antingen plats i särskilt boende eller hemtjänst, medan motsvarande andel i 23 kommuner var under 20 procent. Det innebär att andelen äldre med insatser i den första gruppen är drygt 60 procent högre än i den andra. Skillnaderna visar också att insatserna inte fungerar som komplement – den som inte får plats i särskilt boende får inte nödvändigtvis hemtjänst i stället.

Att andelen äldre med omsorgsinsatser varierar mellan kommuner behöver i sig inte vara ett problem, så länge skillnaderna kan förklaras av objektiva faktorer. Två möjliga förklaringar har studerats: skillnader i genomsnittsålder samt socioekonomiska förhållanden. Hypotesen är att en högre genomsnittsålder i befolkningen 80 år och äldre skulle leda till en större andel med äldreomsorgsinsatser, samt att en svagare socioekonomisk profil skulle innebära ett större omsorgsbehov. Resultaten visar att båda faktorerna har en viss förklaringsgrad men att den är liten.

Sammanfattningsvis finns det stora, oförklarade skillnader mellan kommunerna i hur stor andel av de äldre som får äldreomsorgsinsatser. Det väcker viktiga frågor om jämlikhet och rättssäkerhet för landets äldre. Mot denna bakgrund presenterar Vårdföretagarna tre förslag som kan bidra till en mer likvärdig äldreomsorg i hela Sverige.

Vårdföretagarnas förslag

- Nationellt försök för likvärdig behovsbedömning inom äldreomsorgen

- Inför en äldreboendegaranti

- Korta ned tiden från beslut om insats till inflytt

Inledning

Under de närmaste 10–15 åren står den svenska äldreomsorgen inför stora utmaningar. Bakgrunden är att vi lever längre i kombination med mycket stora ålderkullar från början på 40-talet och framåt. Konsekvensen blir ett ökat behov av äldreomsorg och stora utmaningar för landets kommuner. Äldreomsorgen är en av de mest centrala delarna av välfärden och avgörande för livskvaliteten under den senare delen av livet.

Det är kommunerna som är ansvariga för äldreomsorgen men den måste vara likvärdig i hela landet. Det är avgörande att möjligheten till äldreomsorg speglar behoven och inte påverkas av i vilken kommun man som äldre bor.

Syftet med rapporten

Det huvudsakliga syftet med denna rapport är att undersöka hur tillgången till äldreomsorg ser ut i landets kommuner. Finns det skillnader mellan kommunerna och kan de i så fall förklaras av objektiva faktorer eller beror de på skillnader i behovsbedömningen mellan kommuner. Om det finns skillnader som inte kan förklaras av objektiva faktorer så väcker det viktiga frågor om jämlikhet och rättssäkerhet för landets äldre. Att belysa eventuella skillnader är därför ett första steg för att förstå orsaker och konsekvenser och kunna föreslå lösningar som leder till en mer likvärdig omsorg för Sveriges äldre.

Rapporten är disponerad enligt följande;

I det första avsnittet ges en kort beskrivning av hur äldreomsorgen i Sverige fungerar utifrån vissa grundprinciper; vem som kan få äldreomsorg, ansökan och prövning, insatser inom äldreomsorgen, avgifter och rättigheter.

I det andra avsnittet beskrivs övergripande nivå och utveckling under perioden år 2015–2024 av antalet och andelen av befolkningen 80 år och äldre som antingen har plats på ett särskilt boende eller hemtjänst. Avsnittet avslutas med en redovisning av kostnadsutvecklingen inom äldreomsorgen under samma period.

I avsnitt tre undersöks skillnaden mellan landets kommuner avseende hur stor andel av befolkningen 80 år eller äldre som har antingen plats på ett särskilt boende eller hemtjänst. Därefter analyseras om skillnaderna mellan kommuner kan förklaras av några objektiva faktorer.

I avsnitt fyra sammanfattas rapporten och slutsatser dras. Avslutningsvis presenteras förslag om hur man kan komma till rätta med de skillnader som har konstaterats i rapporten.

Äldreomsorgen i Sverige

Här ges en kort beskrivning av hur äldreomsorgen fungerar i Sverige.

Grundprinciper

Insatser inom äldreomsorgen är behovsprövade och ges utifrån den enskildes individuella behov. Varje kommun ansvarar för att erbjuda äldreomsorg till sina invånare. Rätten till äldreomsorg styrs främst av socialtjänstlagen (SoL) – rätt till omsorgsinsatser och stöd samt hälso- och sjukvårdslagen (HSL) – medicinsk vård och omsorg.

Vem kan få äldreomsorg?

De som kan få äldreomsorg är äldre personer som inte själva kan tillgodose sina behov. Det är inget krav att den äldre är folkbokförd i kommunen, men han eller hon måste bo där. Det finns inget särskilt krav på att man ska ha uppnått en viss ålder utan det är behovet som avgör.

Ansökan och prövning

För att kunna få äldreomsorg måste den äldre själv (eller anhörig/ombud) ansöka hos kommunen. Därefter är det en handläggare som gör en utredning och en behovsbedömning. Slutligen fattar kommunen beslut om vilka insatser som beviljas. Ett eventuellt avslag kan överklagas till förvaltningsrätten.

Insatser inom äldreomsorgen

Det finns en rad olika insatser inom äldreomsorgen. I denna rapport läggs fokus på hemtjänst och särskilt boende, de två största insatserna sett till hur stor andel av äldreomsorgens kostnader som de utgör. Hemtjänst innebär hjälp i hemmet och kan omfatta insatser som personlig omvårdnad, städning och hjälp med mat. Särskilt boende är boende för äldre som har omfattande omsorgs- och vårdbehov som inte längre kan tillgodoses i hemmet. Här finns personal dygnet runt, måltider, social gemenskap och trygg vård i livets slutskede.

Avgifter

Äldreomsorg är inte gratis för de äldre som får insatserna, men kostnaderna regleras. Det finns ett tak för hur mycket man får betala ("maxtaxa"). Detta för att skydda den enskildes ekonomi.

Rättigheter

Den äldre har rätt till inflytande och att utforma sin omsorg efter sina behov och önskemål och alla besluten ska dokumenteras och vara rättssäkra.

Utvecklingen inom äldreomsorgen

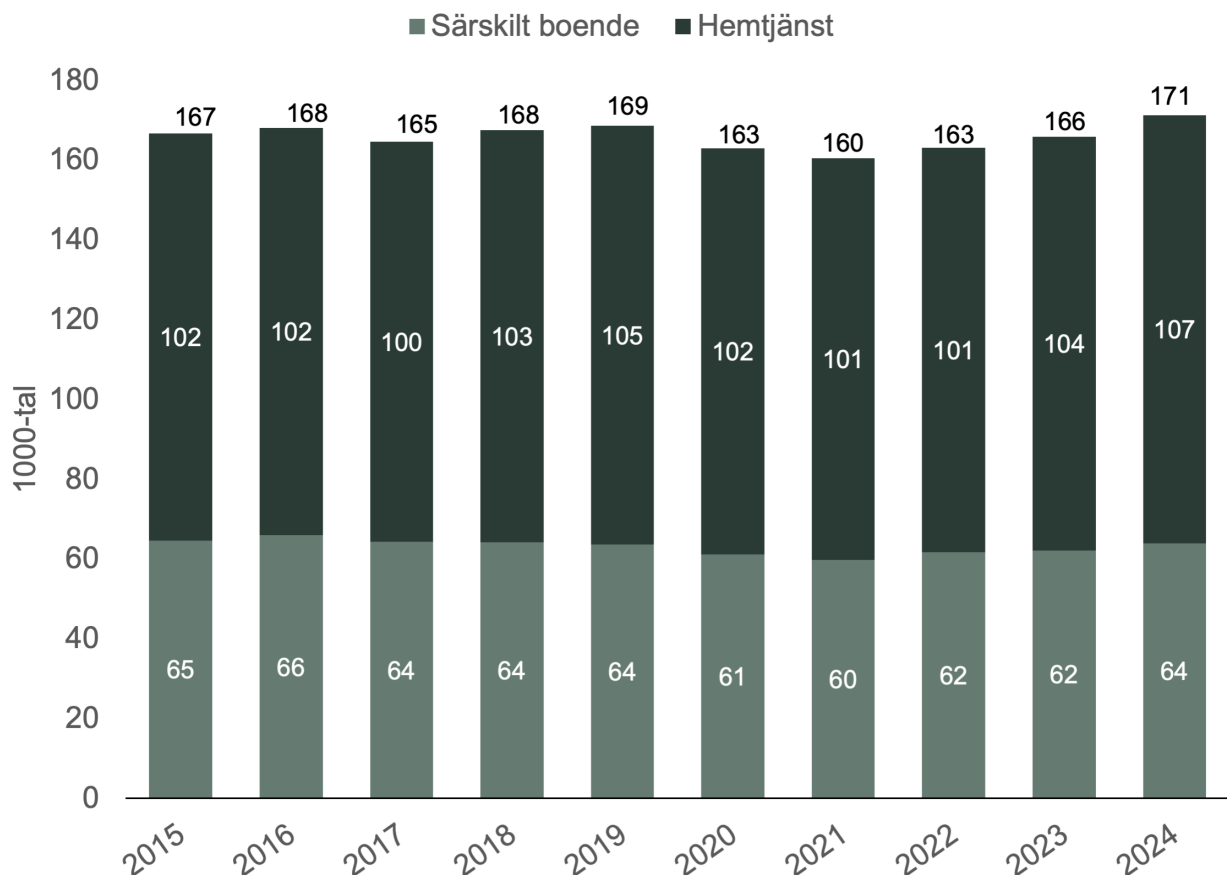
I detta avsnitt redovisas först nivå och utveckling av kommunernas insatser av äldreomsorg utifrån antalet i befolkningen 80 år eller äldre med plats på särskilt boende eller med hemtjänst under perioden år 2015–2024. Därefter redovisas kostnaderna för äldre med plats på särskilt boende respektive med hemtjänst. Kostnaderna kan dock inte särskiljas för personer 80 år eller äldre utan omfattar samtliga med dessa två insatser för personer 65 år eller äldre.

Antalet äldreomsorgsinsatser har ökat

Antalet i befolkningen 80 år eller äldre som får äldreomsorg i form av särskilt boende eller hemtjänst har ökat något under de senaste tio åren. År 2015 fick i genomsnitt 167 000 äldre någon av dessa insatser (se diagram 1). År 2024 hade antalet stigit till 171 000.

Utvecklingen skiljer sig dock mellan insatsformerna. Antalet personer i särskilt boende är i stort sett oförändrat, omkring 64 000, medan antalet med hemtjänst ökade från 102 000 till 107 000. Det innebär att hemtjänstens andel av insatserna växte, medan särskilt boende minskade från 39 till 37 procent.

Diagram 1 Antal äldre 80+ år med särskilt boende för äldre eller hemtjänst för äldre perioden 2015–2024

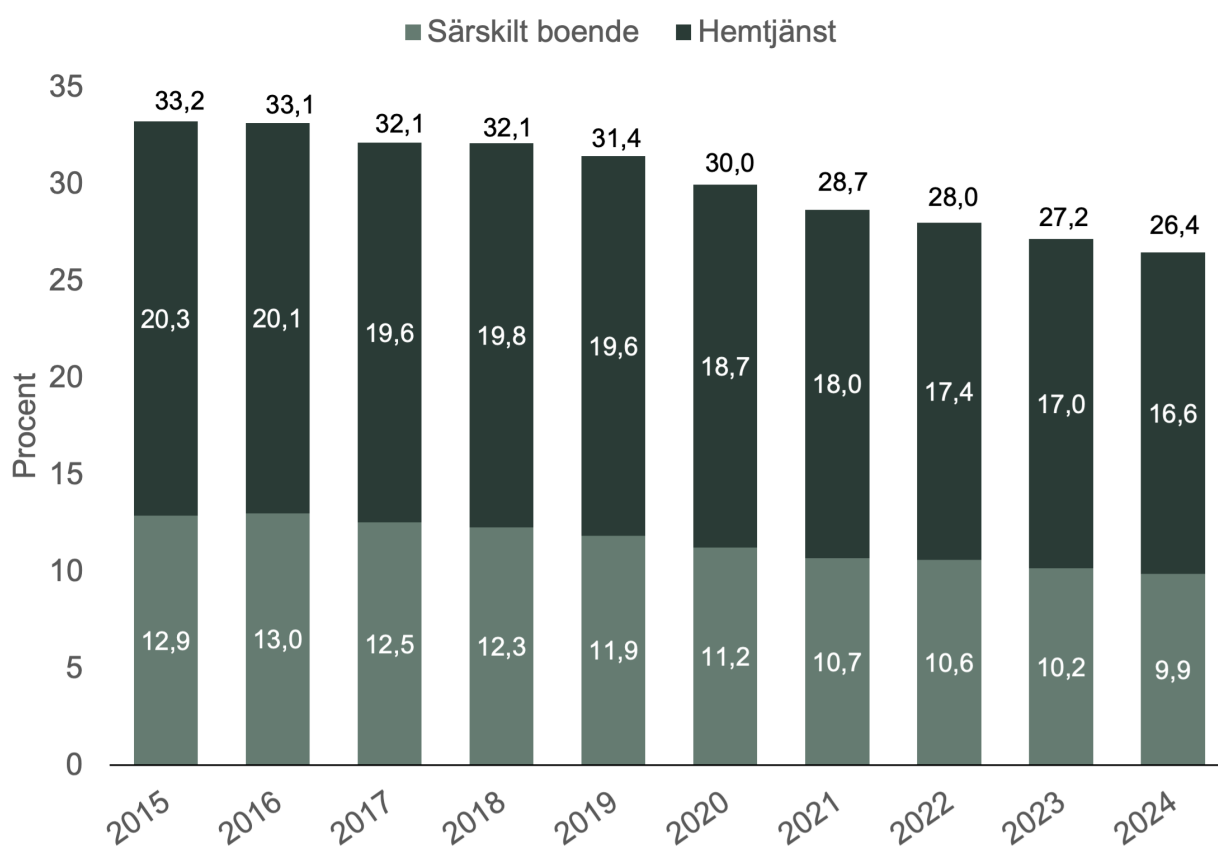
Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre 2024 (Socialstyrelsen)

Andelen som får äldreomsorg har dock minskat

Samtidigt har hela gruppen 80 år och äldre vuxit kraftigt. Mellan åren 2015 och 2024 ökade antalet personer i åldersgruppen från 502 000 till 648 000 – en ökning med 146 000 personer, motsvarande 29 procent. Eftersom insatserna bara ökat marginellt har andelen äldre som får någon form av äldreomsorg minskat tydligt.

Totalt minskade andelen som har särskilt boende eller hemtjänst från drygt 33 procent 2015 till drygt 26 procent 2024 (se diagram 2). Fördelat på insatsform innebär det att andelen med särskilt boende gick ner från 12,9 till 9,9 procent, medan andelen med hemtjänst minskade från 20,3 till 16,6 procent.

Diagram 2 Andelen 80+ år med hemtjänst för äldre eller plats på särskilt boende perioden 2015–2024

Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre 2024 (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistiken (SCB)

Orsaker till att en minskad andel får äldreomsorg

Det finns flera möjliga förklaringar till att andelen personer över 80 år som får äldreomsorg har minskat.

Dels har genomsnittsåldern inom gruppen 80 år och äldre sjunkit mellan 2015 och 2024 från 85,5 år till 85,0 år. Detta har sannolikt bidragit till att en mindre andel i gruppen haft

behov av äldreomsorg under perioden. Ny teknik och nya tjänster kan också ha spelat en roll. Larm, trygghetssystem, digital tillsyn och hushållsnära tjänster kan minska behovet av traditionell hemtjänst.

En viktig orsak är att kommunerna mest sannolikt har blivit mer restriktiva med att bevilja hjälp – särskilt när det gäller plats på äldreboenden. Den s.k. hemmaboendeprincipen som betonat att äldre ska kunna bo kvar hemma så länge som möjligt har sannolikt bidragit till detta. Det kan också hänga ihop med ekonomiskt pressade kommuner, brist på personal eller ett begränsat antal platser på boenden. I Boverkets Bostadsmarknadsenkät 2025 uppgav till exempel nästan 4 av 10 kommuner att de hade underskott på äldreboenden.

Det faktum att vistelsetiderna på särskilt boende har sjunkit under perioden tyder på en hårdare behovsbedömning då det indikerar att de äldre är sjukare när de flyttar in. Medelvärdet på vistelsetiden bland landets kommuner har sjunkit från 812 dagar till 639 dagar mellan 2015–2024 (se diagram 8, Bilagan).

I en svensk studie¹, som undersökte medellivslängd och omsorgsbehov hos äldre individer under perioden 1992–2011, framkom att ett ökat antal levnadsår för äldre personer också medförde att åren med komplexa sjukdomsbesvär ökade i slutet av livet. Detta var särskilt tydligt för kvinnor. Samtidigt fick en allt mindre andel av de äldre som hade komplexa hälsoproblem en plats på ett särskilt boende. Enligt studien minskade andelen som fick en plats på ett särskilt boende i gruppen från 58 procent år 2002 till 37 procent år 2011.

I en annan studie, den s.k. SNAC-studien, som är gjord av forskare på Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum, fann man att andelen äldre med stora omsorgsbehov som beviljats plats på särskilt boende minskade under perioden 2017 till 2019 jämfört med åren före 2017. Andelen som beviljats boende var 20 procent lägre och förändringen var snarlik i alla Stockholms stadsdelar.

Båda dessa studier pekar på att det är hårdare behovsbedömningar snarare än minskade behov av äldreomsorgsinsatser som är orsaken till att en minskad andel av de äldre får äldreomsorgsinsatser.

En avhandling från Karolinska institutet visade nyligen att allt färre äldre får hjälp av hemtjänsten – en utveckling som har förstärkts under de senaste tre decennierna². Bland de äldre som själva uppger att de har behov av hjälp i hemmet har andelen som får hemtjänst minskat från 58 till 31 procent mellan åren 1992–2021. I stället ses en ökning av hjälp som ges av anhöriga samt köp av tjänster, till exempel RUT-tjänster. Den sammantagna bilden är att det skett en förskjutning av omsorgsansvaret från samhället till individ och familj.

1 Meinow B, Li P, Jasilionis D, et al. Trends over two decades in life expectancy with complex health problems among older Swedes: implications for the provision of integrated health care and social care. BMC public health 2022;22(1):759.

2 Care and financial support in ageing families: the changing shape of inequality, Isabelle Von Saenger, 2025

50 procent högre kostnader för äldreomsorg på 10 år

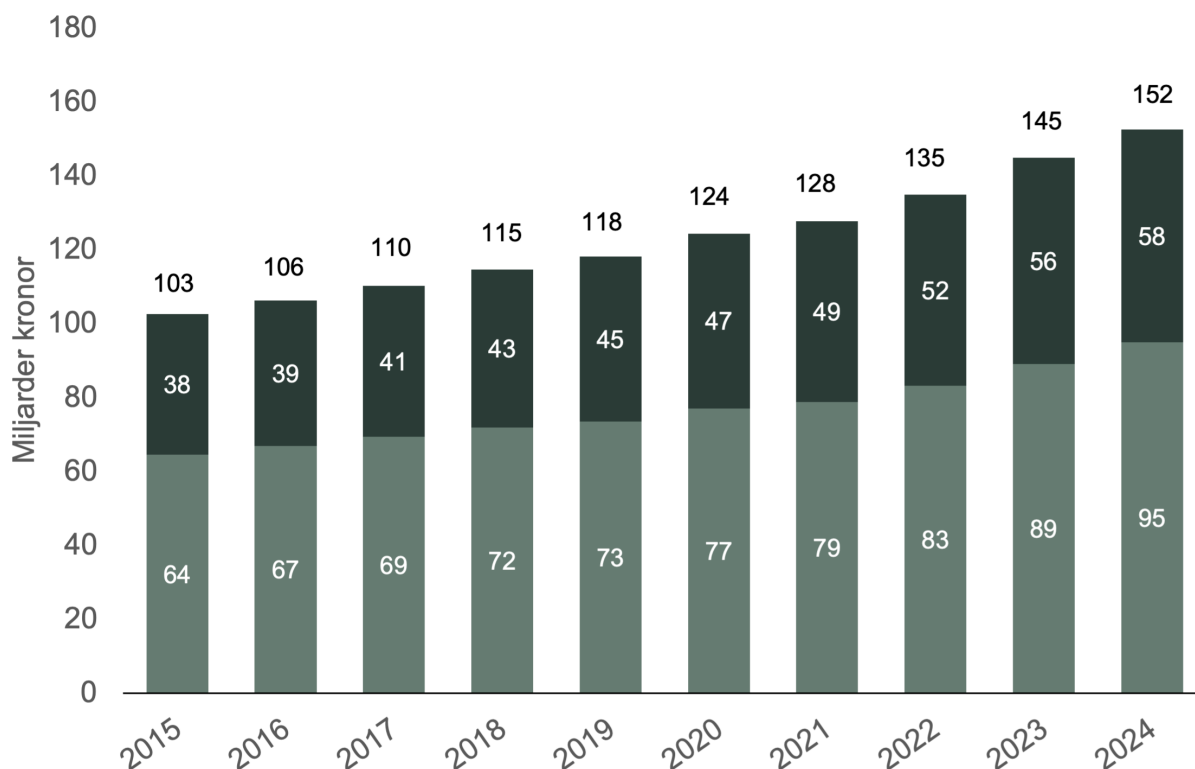
Även om antalet äldre med äldreomsorg har varit relativt oförändrat under de senaste tio åren har kostnaderna ökat kraftigt. De totala utgifterna för särskilt boende och hemtjänst steg från drygt 100 miljarder kronor år 2015 till drygt 150 miljarder kronor år 2024 – en ökning med 50 procent (se diagram 3).

Kostnaderna avser omsorg för personer 65 år och äldre. Utgifterna för särskilt boende steg med drygt 30 miljarder kronor, motsvarande 47 procent. Kostnaderna för hemtjänsten ökade med 19 miljarder kronor, eller 51 procent.

En central fråga är hur stor del av ökningen som beror på att mer resurser faktiskt tillförts äldreomsorgen – och hur mycket som handlar om rena pris- och löneökningar. För att kunna skilja på detta används Omsorgsprisindex (OPI) som kan användas för att visa kostnadsutvecklingen i fasta löner och priser.

Beräkningar med OPI visar att omkring 80 procent av utgiftsökningen 2015–2024 beror på kostnadsökningar, medan cirka 20 procent utgör en faktisk resursförstärkning. En förklaring till detta är sannolikt att de som får omsorg har större omsorgsbehov idag, vilket kräver mer resurser per omsorgstagare.

Diagram 3 Kostnaderna för äldreomsorgsinsatserna särskilt boende och hemtjänst perioden 2015–2024
■ Särskilt boende ■ Hemtjänst

Källa: Räkenskapssammandrag kommunerna (SCB)

Skillnader mellan landets kommuner

Huvudsyftet med denna rapport är att jämföra hur stor andel av de äldre i landets kommuner som får någon form av äldreomsorg. I det följande är det endast plats på ett särskilt boende eller hemtjänst för äldre som ingår i jämförelsen. Inledningsvis jämförs hur stor andel av de äldre 80 år och över som antingen har plats på särskilt boende eller hemtjänst. Därefter undersöks om det kan finnas några tydliga objektiva förklaringar till skillnaderna som finns mellan kommunerna. I det följande jämförs endast skillnader i volymer mellan kommuner och inte kostnader.

Stora skillnaden i andelen äldre med äldreomsorg

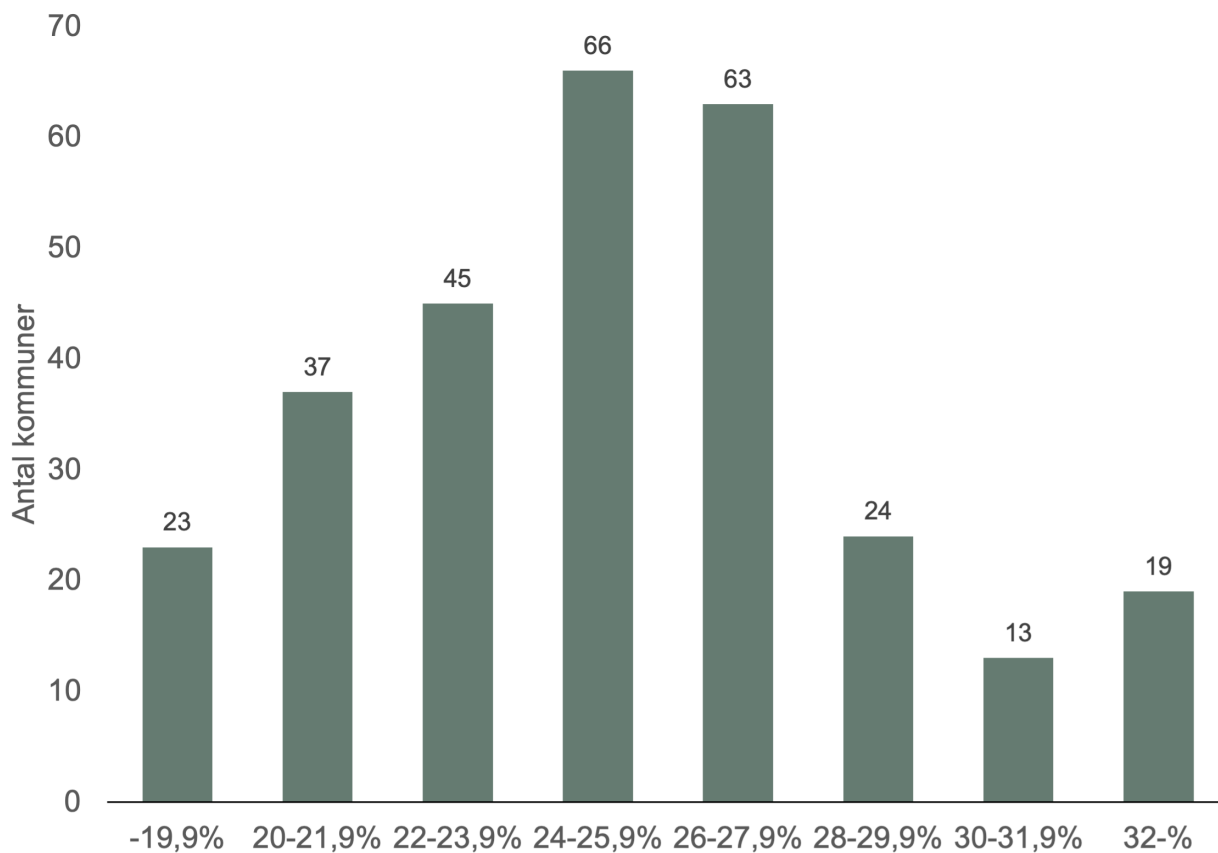
Med utgångspunkt i data från landets kommuner avseende oktober 2024 har vi jämfört hur stor andel av befolkningen 80 år och äldre i landets kommuner som hade plats på särskilt boende eller hemtjänst. Andelen har fördelats på 8 intervall, där varje intervall är två procentenheter brett förutom i ändarna. Fördelningen av kommunerna över dessa intervall redovisas i diagram 4.

Som framgår av diagrammet är spridningen i andelen äldre med äldreomsorg stor mellan kommunerna. I 19 kommuner hade över 32 procent av befolkningen 80 år eller äldre någon av de två insatserna, medan i 23 kommuner hade färre än 20 procent någon av insatserna. Det innebär att andelen äldre med insats i den första gruppen är drygt 60 procent högre än andelen i den andra gruppen.

I nästan hälften av kommunerna låg andelen äldre med någon insats mellan 24 och 30 procent. Genomsnittet för samtliga kommuner var drygt 25 procent, med ett maximum på drygt 40 procent och ett minimum på knappt 17 procent.

I bilagan visas spridningen för kommunerna, dels i diagram 9 för andelen äldre med plats på särskilt boende, dels i diagram 10 för andelen äldre med hemtjänst.

Diagram 4 Fördelning av Sveriges kommuner i olika intervall avseende andel befolkningen 80 år eller äldre med plats på särskilt boende för äldre år eller hemtjänst för äldre 2024

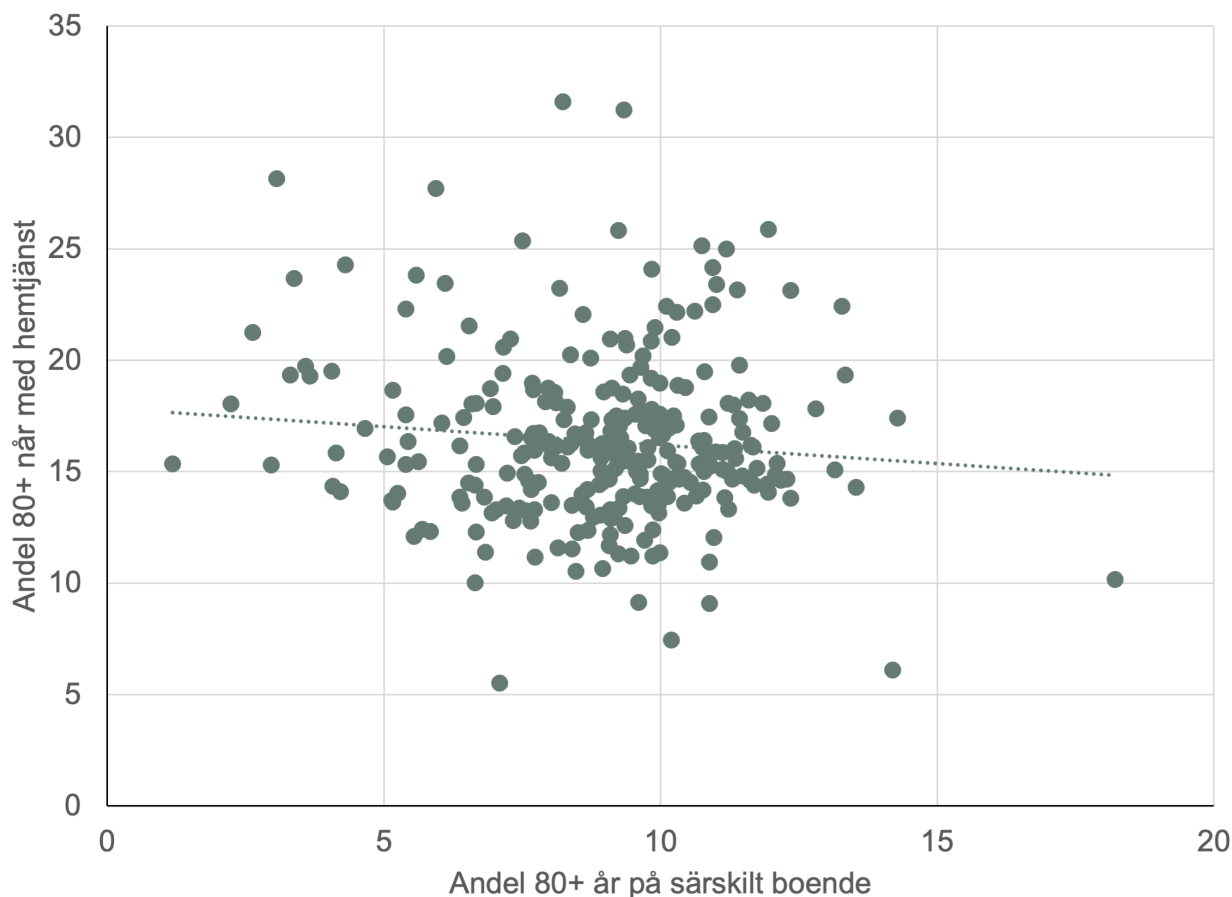
Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre 2024 (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistiken (SCB)

Olika insatser av äldreomsorg är inte substitut för varandra

Eftersom det finns stor variation i äldreomsorgsinsatser mellan kommuner, framgår det att de olika insatserna inte är komplement till varandra. Det vill säga, om få äldre får plats på ett särskilt boende betyder det inte automatiskt att fler i stället får hemtjänst.

Detta illustreras tydligt i diagram 5, som visar sambandet mellan andelen personer 80 år och äldre med plats på särskilt boende och andelen med hemtjänst i landets kommuner. Om insatserna vore komplement till varandra skulle kommunerna ligga längs en lutande linje från det övre vänstra hörnet till det nedre högra hörnet i diagrammet. Det finns dock endast ett mycket svagt samband i den riktningen.

Diagram 5 Sambandet mellan andel 80+ år med hemtjänst för äldre och andelen 80+ år med plats på särskilt boende för äldre bland Sverige kommuner år 2024

Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre 2024 (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistiken (SCB)

Skillnader i genomsnittsålder bland den äldre befolkningen förklarar lite av skillnaden i äldreomsorgsinsatser

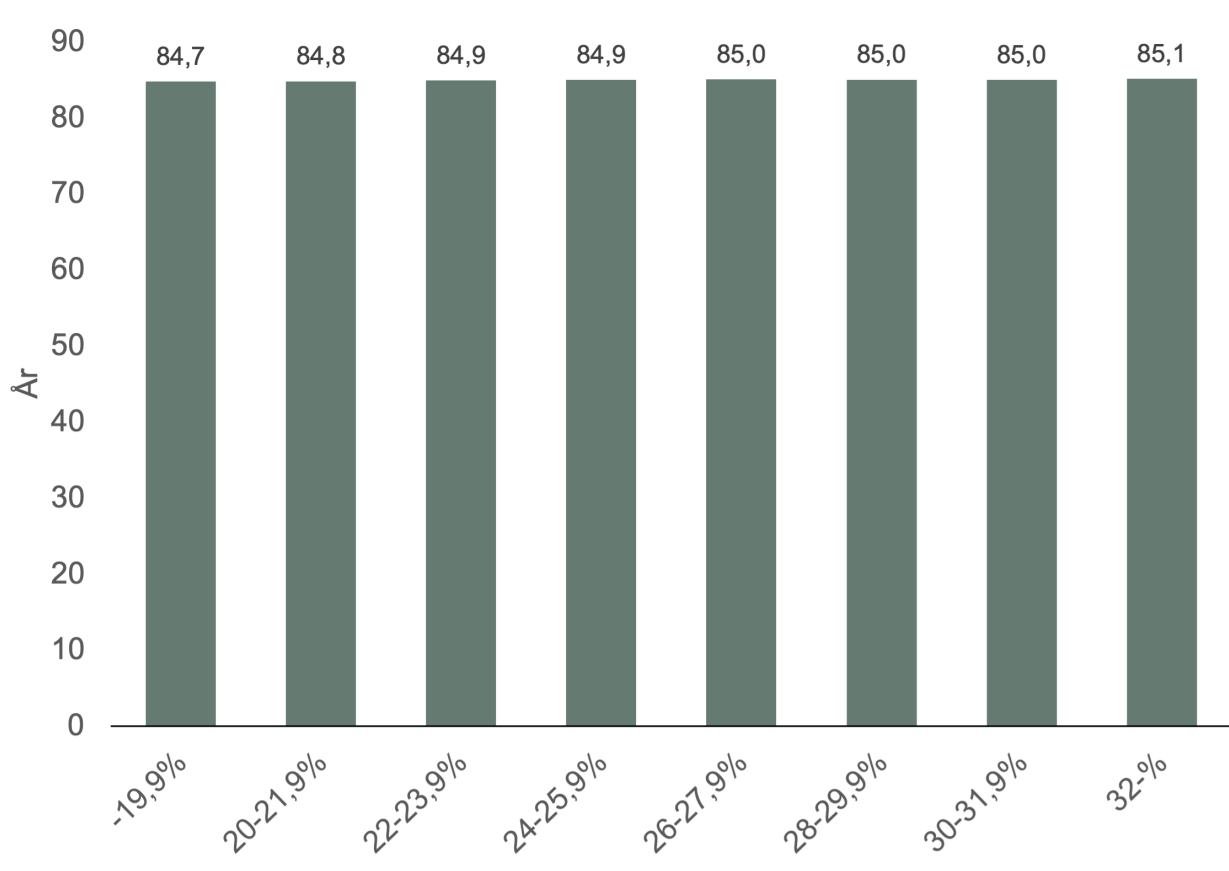
Att det finns stora skillnader i andelen äldre som får insatser inom äldreomsorgen behöver inte i sig vara ett problem – så länge det går att förklara med objektiva orsaker. Om det till exempel finns objektiva skäl till att andelen äldre med omsorgsinsatser är hög i en kommun och låg i en annan, blir variationerna mer begripliga. I det följande analyserar vi två möjliga förklaringar till de skillnader som framträder: åldersstruktur och socioekonomiska faktorer.

Om åldersstrukturen bland personer 80 år och äldre skiljer sig mycket mellan landets kommuner, skulle detta kunna vara en objektiv förklaring till variationer i omfattningen av äldreomsorg mellan kommuner. Bakgrunden är att sannolikheten för att ha någon form av äldreomsorg ökar med åldern.

Med utgångspunkt i de intervall som redovisats i diagram 4 har vi beräknat genomsnittsåldern för medborgarna i kommunerna inom respektive intervall. Hypotesen är att i de kommuner där en större andel av befolkningen 80 år och äldre får äldreomsorg, bör också genomsnittsåldern i denna åldersgrupp vara högre.

I diagram 6 redovisas genomsnittsåldern bland medborgarna i kommunerna i respektive intervall. Som framgår av diagrammet är skillnaderna mycket små mellan kommunerna, men det finns ett svagt positivt samband mellan genomsnittsålder och andelen äldre med insatser inom äldreomsorgen.

Diagram 6 Genomsnittsåldern bland Sveriges kommuner i olika intervall avseende andel 80+ år med hemtjänst för äldre eller plats på särskilt boende för äldre år 2024

Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre 2024 (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistiken (SCB)

Olikheter i socioekonomisk profil verkar ha en viss förklaringsgrad vad gäller skillnader i äldreomsorgsinsatser

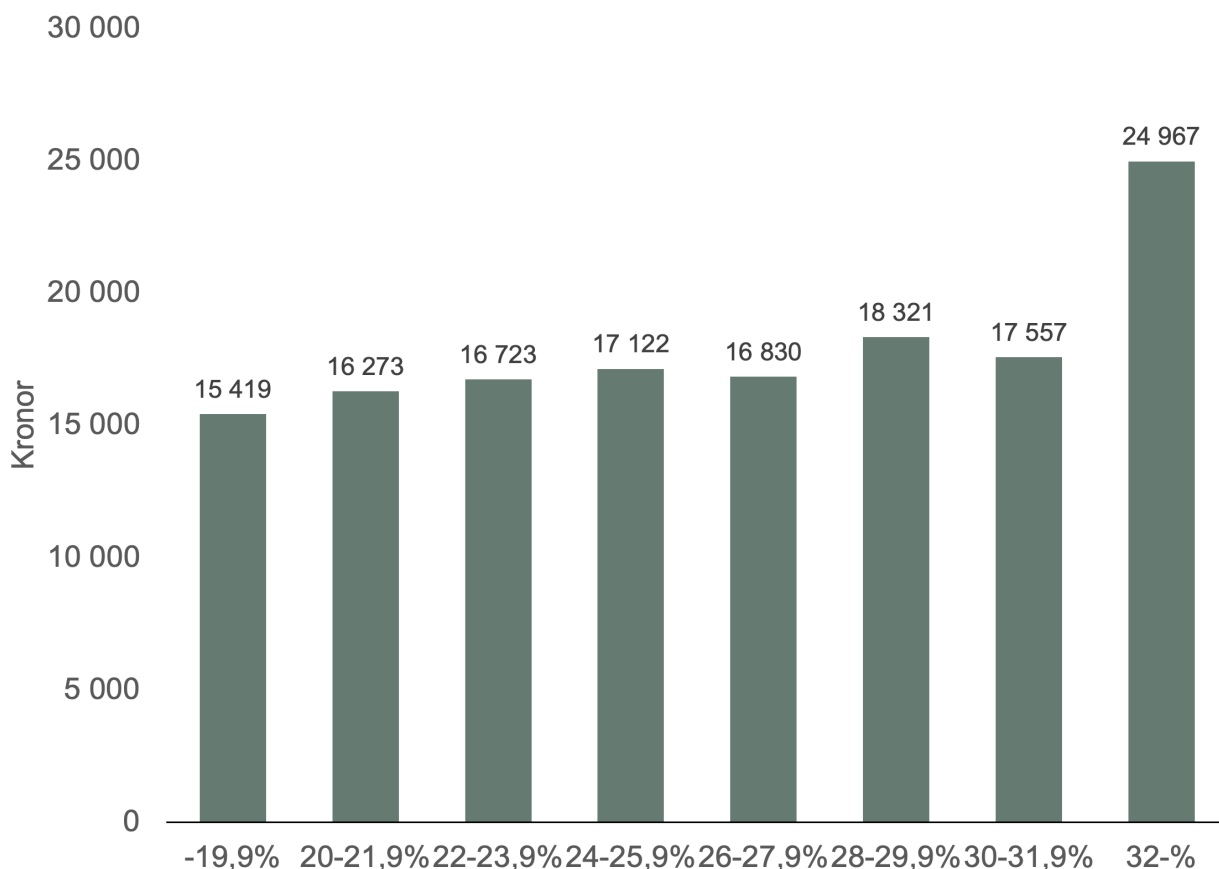
Det finns ett samband mellan socioekonomisk profil och behovet av äldreomsorg. Enligt statistik i SKR:s rapport "Fördjupad analys av äldreomsorgsbehoven – tre scenarier fram till 2033" är andelen personer med hemtjänst, och framför allt med plats på särskilt boende, högre bland lågutbildade än bland högutbildade äldre. I åldersgruppen 75–84 år

var andelen med plats på särskilt boende 40 procent högre bland lågutbildade än bland högutbildade. För gruppen 85 år och äldre var skillnaden 30 procent. Skillnaderna var mindre för hemtjänst.

För att undersöka om skillnader i socioekonomisk profil mellan kommuner påverkar i vilken grad man får insatser i äldreomsorgs användning har vi använt, som en proxy för socioekonomisk profil, hur mycket varje kommun får från eller betalar in till det kommunala utjämningsystemet per invånare. Syftet med det kommunala utjämningsystemet är att ge alla kommuner och regioner likvärdiga ekonomiska förutsättningar för att bedriva välfärdstjänster, oavsett egna skatteintäkter eller strukturella kostnader. Systemet syftar bland annat till att minska skillnader i levnadsvillkor och livschanser som beror på ekonomiska och sociala faktorer, såsom inkomst, utbildning, bostadsort eller familjebakgrund.

När vi beräknar genomsnittet för hur mycket kommunerna får eller betalar per invånare och jämför med andelen 80 år och äldre med äldreomsorgsinsats (fördelat på 8 intervall enligt diagram 4) framträder ett visst positivt samband (se diagram 7). Sambandet är svagt men tyder på att kommuner med svagare socioekonomi har en något större andel äldre som får äldreomsorgsinsats. Eftersom den kommunalekonomiska utjämningen endast är en grov proxy för socioekonomi bör resultaten tolkas försiktigt.

Diagram 7 Kommunalekonomisk utjämning per invånare utifrån andelen med äldreomsorg bland invånare 80+ år, spridning mellan landets kommuner 2024

Källa: Kommunalekonomisk utjämning för kommuner (SCB)

Sammanfattning och slutsatser

Under många år har andelen personer som får äldreomsorgsinsatser bland befolkningen 80 år och äldre minskat i landet som helhet – både när det gäller plats i särskilt boende och hemtjänst. Vårdföretagarnas bedömning är att den främsta orsaken är en allt strängare behovsbedömning i kommunerna, vilket gjort det svårare att beviljas stöd. Flera faktorer tyder på att detta är fallet. Exempelvis stor brist på äldreboenden och kortare vistelsetider på äldreboenden.

En central fråga är om möjligheterna att få äldreomsorgsinsatser är likvärdiga oavsett var i landet man bor. Svaret är att skillnaderna mellan kommunerna är stora. I 19 kommuner hade över 32 procent av befolkningen 80 år och äldre antingen plats i särskilt boende eller hemtjänst, medan motsvarande andel i 23 kommuner var under 20 procent. Det innebär att andelen äldre med insatser i den första gruppen är drygt 60 procent högre än i den andra. Skillnaderna visar också att insatserna inte fungerar som komplement – den som inte får plats i särskilt boende får inte nödvändigtvis hemtjänst i stället.

Att andelen äldre med omsorgsinsatser varierar mellan kommuner behöver i sig inte vara ett problem, så länge skillnaderna kan förklaras av objektiva faktorer. Två möjliga förklaringar har studerats: skillnader i genomsnittsålder samt socioekonomiska förhållanden. Hypotesen var att en högre genomsnittsålder i befolkningen 80+ skulle leda till en större andel med äldreomsorgsinsatser, samt att en svagare socioekonomisk profil skulle innebära ett högre omsorgsbehov. Resultaten visar att båda faktorerna har en viss förklaringsgrad men att den är liten.

Sammanfattningsvis finns det stora, oförklarade skillnader mellan kommunerna i hur stor andel av de äldre som får äldreomsorgsinsatser. Det väcker viktiga frågor om jämlikhet och rättssäkerhet för landets äldre. Mot denna bakgrund presenterar Vårdföretagarna tre förslag som kan bidra till en mer likvärdig äldreomsorg i hela Sverige.

Vårdföretagarnas förslag

För att skapa förutsättningar för mer likvärdig tillgång till äldreomsorg i Sverige lägger Vårdföretagarna fram tre förslag:

Nationellt försök för likvärdig behovsbedömning inom äldreomsorgen

För att stärka rättssäkerheten och likvärdigheten i behovsbedömningar inom äldreomsorgen föreslås att ett antal kommuner deltar i ett nationellt försök. I försöket får handläggare från olika kommuner bedöma identiska fiktiva fall utifrån gällande lagstiftning och lokala riktlinjer. Syftet är att kartlägga variationer i bedömningarna, analysera bakomliggande orsaker och identifiera förbättringsområden. Resultaten ska ligga till grund för rekommendationer om hur bedömningspraxis kan harmoniseras, exempelvis genom nationella vägledningar, kompetenshöjande insatser eller digitala stödverktyg. Reformen syftar till att säkerställa att äldre får likvärdig hjälp oavsett bostadsort.

Inför en äldreboendegaranti

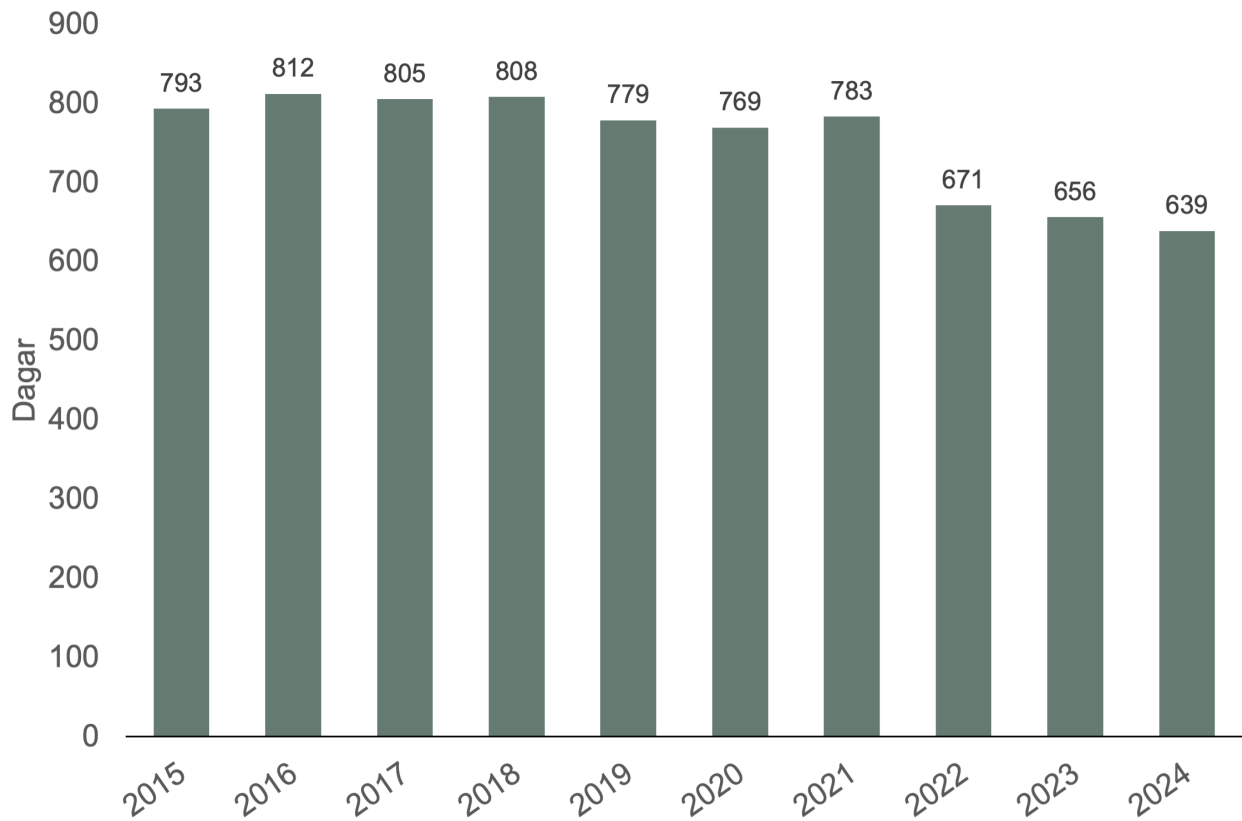
En äldreboendegaranti ska säkerställa att äldre får plats på äldreboende i enlighet med socialtjänstlagens intentioner. Beslut om insatser ska enligt lagen verkställas omedelbart och de beslut som inte verkställs inom tre månader ska därför rapporteras till Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Under 2024 fick drygt 5000 äldre vänta längre än tre månader, en stor del av fallen beror på en brist på äldreboendeplatser i hemkommunen. De som beviljas plats på äldreboenden är i regel mycket sjuka idag och bor relativt kort tid på boendet, vilket gör det oskäligt att dra ut på verkställandet av insatsen. En lång verkställighetstid riskerar också att spå på en ojämlik behandling. I dag kan IVO utfärda sanktioner när kommuner dröjer länge med att erbjuda plats på ett boende. Det är en klen tröst för den äldre som tvingas bo kvar hemma. Vårdföretagarna föreslår i stället att den äldre själv får rätt att välja ett boende som kan erbjuda en plats i hemkommunen, eller på annan ort.

Korta ned tiden från beslut om insats till inflytt

Eftersom beslut som inte verkställs inom tre månader ska rapporteras till IVO uppfattas ofta tre månader som en legitim väntan för att få en plats på ett äldreboende. Med hänsyn till att de äldre som beviljas insatsen är mycket sköra och att vistelsetiden därmed ofta är kort (mediantiden är ca 1,7 år), är tre månaders väntan en lång tid. Vårdföretagarna anser att tiden från beslut till verkställighet behöver kortas betydligt och att gränsen för när en äldreboendegaranti ska träda i kraft därför ska vara en månad.

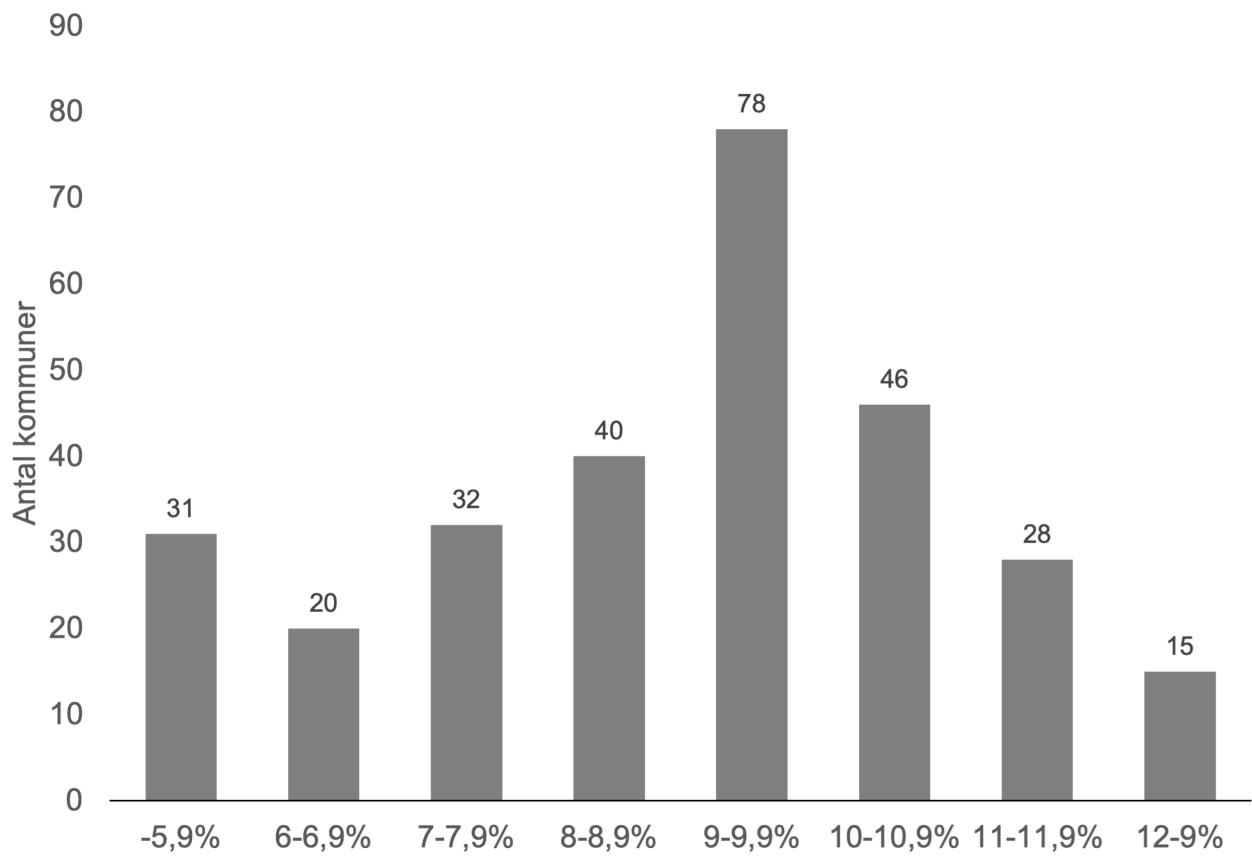
Bilaga

Diagram 8 Ett genomsnitt av medianvårdtiden på särskilda boenden för äldre i landets 290 kommuner perioden 2015–2024

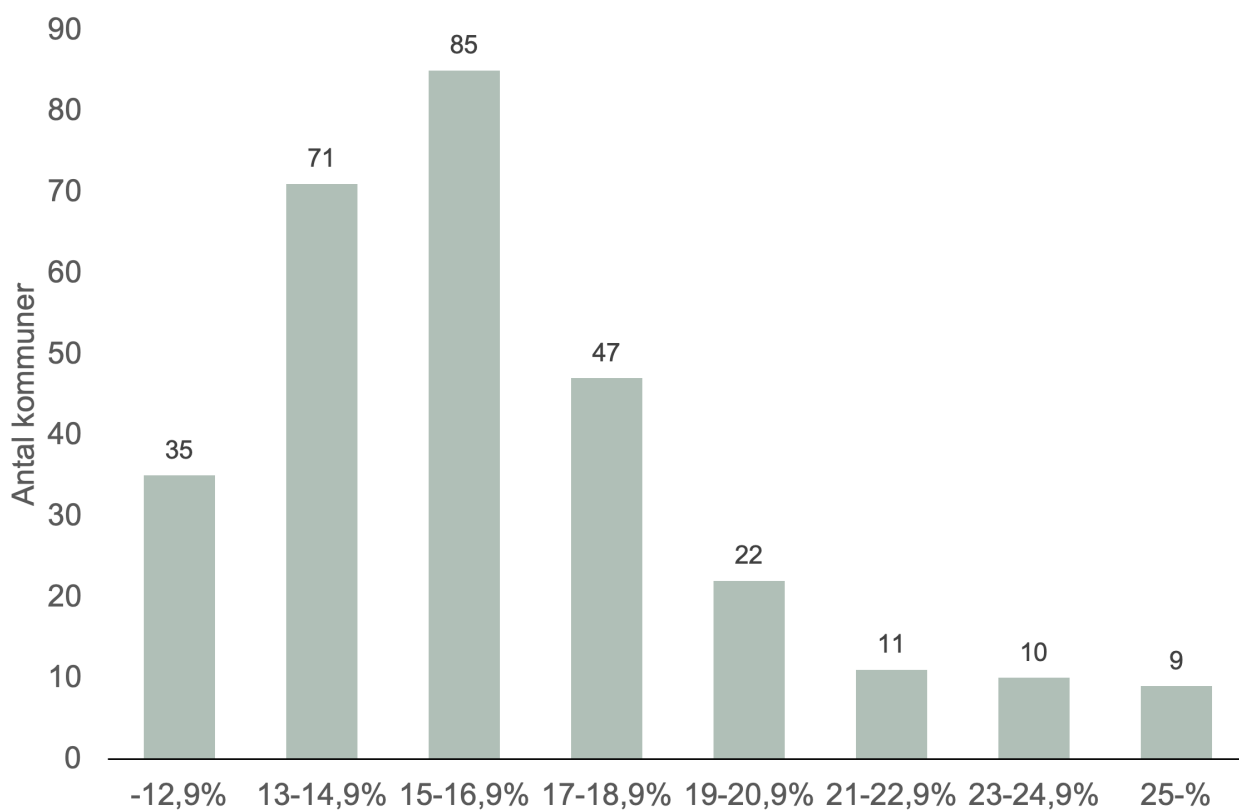
Källa: Kolada

Diagram 9 Fördelning av Sveriges kommuner i olika intervall avseende andel befolkningen 80 år eller äldre med plats på särskilt boende för äldre år 2024

Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre 2024 (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistiken (SCB)

Diagram 10 Fördelning av Sveriges kommuner i olika intervall avseende andel av befolkningen 80 år eller äldre med hemtjänst för äldre år 2024

Källa: Statistik om socialtjänstinsatser till äldre 2024 (Socialstyrelsen) & Befolkningsstatistiken (SCB)